

шие годы у нас тоже / в настоящее время готовится три диссертации; мы всегда должны быть / за секунды мы должны прийти на помощь людям; и сейчас он / холодный ветер дует, все-таки ему прохладно. Данное явление было выявлено у 3 респондентов.

Наложение представляет собой такое распространенное в разговорной речи синтаксическое явление, при котором в структуре высказывания имеется средний член, одновременно относящийся к двум его частям, которые оказываются структурно не связанными. В исследуемом материале были отмечены лишь два случая наложения: *у нас будут изданы методические рекомендации мы раздадим; стараемся, чтобы люди чувствовали у нас, как дома, уютно, теплая, добрая атмосфера.*

Нарушение кодифицированной синтаксической нормы в УПР жителей города Витебска связано также с нарушением основного правила употребления деепричастного оборота, нехарактерного для устной речи в целом. Так, в ходе исследования нами были отмечены два случая, когда глагол-сказуемое и деепричастие относятся к разным субъектам: *характеризуя структуру заболеваемости на сегодняшний день, случай гриппа не регистрируется; применив новые технические решения в области мирового станкостроения, позволяет производить обработку зубчатых колес высокого качества.* Во втором примере опущено подлежащее *станок*.

**Заключение.** Проанализированный материал отражает наиболее очевидные нарушения кодифицированной синтаксической нормы в УПР жителей города Витебска, возникающие часто под влиянием разговорной речи. Результаты исследования в очередной раз свидетельствуют о необходимости повышения «общей языковой компетенции лиц, вербально активных в сфере публичной коммуникации» [1, 130]. Следует отметить отдельно, что в речи дикторов и корреспондентов нарушений данного вида норм зафиксировано не было, что, видимо, объясняется высокой степенью подготовленности публичной речи.

#### Список литературы

1. Нешименко, Г.П. Динамика речевого стандарта современной публичной вербальной коммуникации: проблемы, тенденции развития / Г.П. Нешименко // ВЯ. – 2001. - №1. – С. 98 – 132.
2. Валгина, Н.С. Активные процессы в современном русском языке / Н.С. Валгина. – М.: Логос, 2003. – 304 с.
3. Лаптева, О.А. Живая русская речь с телеэкрана: Разговорный пласт телевизионной речи в нормативном аспекте / О.А. Лаптева. – М.: Издательство ЛКИ, 2007. – 520 с.
4. Морозова, Т.С. Особенности литературной устной публичной речи / Т.С. Морозова // Разновидности городской устной речи: сб. научн. трудов / АН СССР, Ин-т русск. яз. – М.: Наука, 1988. – С. 182–208.

#### ТРАНСФАРМАЦЫЯ БІБЛЕЙСКІХ І МАСТАЦКІХ АЛЮЗІЙ У “ВАЕННЫХ” АПАВЯДАННЯХ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА

В.Ф. Падстаўленка  
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

Вялікі жыццялюб і гуманіст Уладзімір Караткевіч у працэсе мастацкага пазнання чалавечай сутнасці не мог не закрануць тэму *асоба ў крызісных абставінах*. Заканаммерным стаў зварот пісьменніка да акалічнасцей Вялікай Айчыннай вайны. Мэта дадзенай работы – выяўленне спецыфікі ўжывання У.

Караткевічам біблейскіх і мастацкіх алюзій на матэрыяле апавяданняў “Госць прыходзіць на золкім сьвітанні” і “Карней – мышыная смерць”.

**Матэрыял і метады.** Аб’ектамі даследавання ў артыкуле сталі апавяданні “Госць прыходзіць на золкім сьвітанні” і “Карней – мышыная смерць” У. Караткевіча як унікальны прыклад сінтэзавання філасофскай канцэптуальнасці і мастацкага псіхааналізму. Асноўнымі для навуковага аналізу абраны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, структурна-тыпалагічнага і дэстрыптыўнага метадаў, якія дазволілі аб’ектыўна ахарактарызаваць мастацкія творы.

**Вынікі і іх абмеркаванне.** У межах малой прозы Караткевіча ваенны катастрофізм найбольш поўна адлюстраваны ў апавяданнях “Госць прыходзіць на золкім сьвітанні” і “Карней – мышыная смерць”. У абодвух творах бліскуча раскрываецца ідэя маральна-духоўнага ўзвышэння галоўнага героя (мастака Антося Доўгага і пацукалова Карнея – адпаведна). Рэалізацыі гэтай аўтарскай задумкі спрыяюць шматлікія сувязі апавяданняў з біблейскімі першакрыніцамі, мастацкімі канцэптамі і алюзіямі.

Звернемся да тэкстуальных доказаў. Так, апісваючы пакутлівага мастака ў разбураным горадзе, аўтар кажа: “<...> ён сам хадзіў па вуліцах, як Ерэмія, і глядзеў-глядзеў-глядзеў.” [1, 264]. Параўнанне Антося Доўгага з Ерэміяй – адным з чатырох вялікіх прарокаў Старога Запавету, прадвеснікам Месіі – можна разглядаць як аўтарскую падказку, неабходную для адэкватнай ацэнкі галоўнага героя.

Біблейскія падзеі з жыцця названага прарока апелююць да часоў кіравання цара [Седэкіі](#). Іерусалім тады быў знішчаны вавілянянамі, яго жыхары палонены, таму прароку засталася толькі аплакваць знішчаны горад, што ён і зрабіў у сваіх глыбока кранальных песнях. Сам прарок застаўся ў роднай зямлі, і толькі пасля бунту Ерэмія пайшоў у [Егіпет](#), дзе праз пэўны час памёр.

Як бачна, асноўныя калізій і характарыстыкі супадаюць: факт знішчэння горада і пакутаў яго жыхароў; непадобнасць да астатніх, выключнасць вобразаў Ерэміі і Доўгага і іх лёсаў; прага абодвух герояў застацца на роднай зямлі; імкненні (ці неабходнасць!) выявіцца ў душэўных, псіхалагічна заглыбленых творах. Істотнае разыходжанне праявілася толькі ў фінальных падзеях: у адрозненне ад біблейскага правобразу герой Караткевіча пераходзіць ад унутранага адмаўлення чалавеканенавісніцкіх тэорый фашызму да ўзброенай барацьбы з іх носьбітамі, а пасля знішчэння многіх ворагаў гераічна загінуў. Такі вынік жыцця пратаганіста быў больш прадвызначаны імператывамі праўдападабенства і жыццёвасці. Аднак, як ужо адзначалася, пісьменнікам канстантна пакідаецца сама ідэя паступовай градацыі, умацавання маральна-духоўнай сувязі Антося Доўгага з вышэйшымі стваральнымі сіламі Сусвету, і таму ў навіле мае месца адпаведнае ўзвышэнне персанажа. Дарэчы, само імя “Ерэмія” ў перакладзе са старажытна-габрэйскай мовы азначае “ўзвышаны Богам”.

Працягваючы разгляд біблейскіх алюзій у тэксце навілы “Госць прыходзіць на золкім сьвітанні” неабходна адзначыць, што сімвалічнае значэнне ў першым сне героя набывае вобраз неапазімай купіны. Блукаючы на пустэчы, Антось бачыць палаючыя хаты. “І палаў кожны хмыз, як неапазімая купіна” [1, 281]. У Караткевіча ўзнікае вельмі моцны па сэнсе і візуальных магчымасцях мастацкі вобраз, які іншасказальна выяўляе незагойную рану сумлення і балючую памяць Антося аб здзейшаных памылках і яшчэ няздзейшаных годных справах.

Глыбокую канцэптуальнасць у кантэксце твора набываюць тэмы чалавечага суду і Боскага суду. Здзейшаны чалавечы суд успрымаецца героем як з’ява

абсалютна недапушчальная, аберацыйная, аднолькава згубная для “суддзі” і для “злачынцы”, бо ахвярамі нясцерпных пакут сумлення будуць абодва. Матыў *злачынства і пакарання* грунтоўна распрацаваны Караткевічам як у эпізодзе рэальнага жыцця Доўгага, так і ў снах персанажа, дзе зямныя падзеі па-філасофску канцэнтруюцца ў іншасказальных карцінах.

У другім сне Антося развіваецца тэма Боскага суду. Пісьменнік доказна канстатуе, што вышэйшы, канчатковы суд – гэта суд сумлення ў чалавечай душы. Выратаванне ад яго ў маральнай, этычнай і духоўнай пераарыентаванасці асобы ў бок існых каштоўнасцей і ў глыбокім адчуванні чалавекам неадназначнай, дуалістычнай сутнасці быцця.

Сістэма алюзій у навеле, апроч прааналізаваных вышэй, дапоўнена таксама міфічнай вобразнай атрыбутыўнасцю (вобраз Харона з чаўном) і згадкамі пра літаратурных персанажаў, што сталі мастацкімі тыпамі (Абломаў і Туляга).

У апавяданні Караткевіча “Карней – мышыная смерць” (1961) для адэкватнага раскрыцця ідэйнага зместу твора таксама мэтазгодна ўлічваць істотныя моманты судакранання філасофскіх поглядаў аўтара з культуралагічным і сімвалічным сусветным кантэкстам. Хрысціянскія і мастацкія алюзіі набываюць тут агульнаканцэптуальны характар, вызначаны стэрэатыпнасцю рэцэпцыі растыражаванага вобраза пацукалова. Патлумачым дадзеную тэзу.

У хрысціянскай традыцыі знакавая негатыўнасць вобразаў мышы і пацука была дэтэрмінавана іх практычнай разбуральнай дзейнасцю. Таму знішчэнне згаданых істот пацукаловам успрымалася як вечная барацьба Добра і Ліха. Аднак у фальклорных і літаратурных творах гэты вобраз змагага атрымаў амбівалентнае напаўненне. Яшчэ ў Гамельнскай легендзе, створанай у часы Сярэднявечча, пацукалоў не толькі перамагае “носьбітаў зла”, але, раз’юшаны сквапнасцю гараджан, сам здзяйсняе жажлівых ўчынкi, наступным чынам інтэрпрэтаваныя ў апавяданні Караткевіча: “зачараваў спевам жалейкі ўсіх гарадскіх дзяцей і завёў іх у нетры гары ля горада” [2, 210].

У агульнасветавым мастацтве гэты вобраз можна трактаваць як прыклад унікальнага героя – носьбіта супрацьлеглых пачаткаў. Пры гэтым характар стаўлення да яго з боку іншых персанажаў таксама непаслядоўны і супярэчлівы: ад адкрытага смеху, кпінаў да містычнага страху і нават захаплення. Гэтыя аспекты знайшлі адлюстраванне і ў творы У.Караткевіча. Так, замест залішне дэталізаванага партрэта пацукалова аўтар лаканічна згадвае асноўныя калізii адзначанай старажытнай легенды і па-мастацку трапна маркіруе загадкавы імідж героя: “нечалавеча-доўгая постаць”, “чалавек гэты быў худы, з сухім і доўгім тварам, на тонкіх вуснах якога заўжды сядзела з’едлівая і таемная ўсмішка” [2, 209].

Далей у тэксце мае месца хвалепадобная дынаміка раскрыцця пратаганіста. Ад першапачатковага звышуражання ад персанажа (“Нам ён здаваўся ўсемагутным” [2, 210]) да яго рэалістычнага зніжэння (“наогул гэта быў варты жалю чалавек, які, акрамя гэтай сваёй няпэўнай работы, нічога не ведаў і не ўмеў. З яго смяяліся <...> толькі дзеці любілі яго, як яны любяць тое, што непадобна на звычайнае жыццё” [2, 210]). І менавіта рэалістычнасць пратаганіста, маральная заглыбленасць яго маленькага інтраспектыўнага свету спрыяюць поўнаму псіхалагічнаму раскрыццю вобраза пацукалова і яго існаму духоўнаму ўзвышэнню ў кантэксце твора.

**Заклучэнне.** Выкарыстанне біблейскіх і мастацкіх алюзій у прааналізаваных апавяданнях У.Караткевіча дазваляе пісьменніку карэляваць мастацкае асэнсаванне жажлівых ваенных падзей з філасофскімі тэорыямі маральна-духоўнай і гуманістычнай скіраванасці, інтэртэкстуальна звязвае

творчасць беларускага класіка з сусветнымі сюжэтамі на канцэптуальную тэму змагання Добра і Ліха.

#### Спіс літаратуры

1. Караткевіч, У. Творы: Проза, драматургія, публіцыстыка / У. Караткевіч. – Мінск: Маст. літ., 1996. – 557 с.
2. Караткевіч, У. Збор твораў: У 8 т. Т. 2. Аповесці, апавяданні, казкі / У. Караткевіч. – Мінск: Маст. літ., 1988. – 511 с.

### ОНОМАСТИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО ПОВЕСТИ Э. ОЖЕШКО «ДЗЮРДЗИ»

А.Е. Парамонова  
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова

«Верись ли ты, – спрашивает Сократ, – что тот, кто обнаруживает имена, находит также и вещи, или ... существует иной метод анализа, исследования и открытый? [...] Я бы как раз не удивился, если бы имена действительно согласовались друг с другом... [2, с. 23]».

В последнее время идея постижения смысла текста путем выявления и интерпретации имен захватила умы многих лингвистов не только нашей страны (Ратникова И.Э., Петрачкова И.М., Лапицкая Н.И., Рогалев А.Ф., Слесарева Т.П., Деревяго А.Н.), но и всего мира (Вежбицка А., Кохановска Э., Ценковский В., Фонякова О.И., Супрун В.И., Левина Э.М., Королёва И.А., Годердзишвили К.М., Мустафаева Г.Х., Калинин В.М.). При этом под текстом понимается лексический континуум, сжатый до размера загадки, скороговорки, афоризма или расширенный до объёма повести, романа, творчества конкретного автора, группы авторов или целого народа.

Цель настоящей работы – выявить структуру ономастического поля повести Э. Ожешко «Дзюрдзи» и его трансформации при переводе.

**Материал и методы.** Материалом исследования послужили 1423 ономастические единицы оригинальной польскоязычной версии повести, 1740 единиц, обнаруженных в переводном русскоязычном варианте, и 1423 имени из белорусскоязычного текста. В процессе исследования ономастикона мы использовали методы сплошной выборки и языковой атрибуции собранного материала, описательный, сравнительно-сопоставительный методы, комплексный лингвистический анализ, структурное моделирование и элементы статистического анализа.

**Результаты и их обсуждение.** Ономастическое поле повести «Дзюрдзи» содержит 60 точек-онимов. Кроме ядерно-локализованных антропонимов (*Nastka, Michał Kowalczyk, Chackiel, Dziurdziowie*) и размещённых в околоядерном пространстве зоонимов (*Kusy*), этнонимов (*Żyd*), теонимов (*Pan Jezus; Jezus Chrystus; Bóg Najwyższy*), в него входят периферийные группы именованных: геортонимы (*Niepokalane Poczęcie Przenajświętszej Marii Panny, Narodzenie Pańskie, święto Trzech Króli*), комонимы (*Sucha Dolina, Pryhorki*), ороним *Syberia*, потамоним *Dunaj*, библионим *Ewanielia*, мифоантропоним *Judasz*.

Каждый антропоним функционирует в тексте одновременно и как элемент общего ономастического поля, и как единый поликомпонентный комплекс, существующий в вариантах и также организованный по полемому принципу. Примечательно, что «разветвлённость структуры» поэтонима зависит от его идейно-смысловой нагрузки. К примеру, жена одного из второстепенных героев